

Kant'ın İdeal Olmayan Siyaset Teorisini Konumlandırmak: Sistematik Bir Yaklaşım¹

Dilek Hüseyinzadegan

Assoc. Prof.
Emory University
dhuseyin1@emory.edu

Öz: Bu yazı, Kant etiğinin ya da transandantal felsefesinin ikinci kısmına odaklanan yakın tarihli çalışmaları baz alarak, Kant'ın siyaset felsefesinin ikinci kısmını tanımlayıp geliştirmektedir. Kant'ın siyaset felsefesinde teleolojinin yerine dair sistematik bir tahkikat sunarak, üç adet sav sunuyorum. İlk olarak Kant'ın siyasi mirasını sadece kozmopolitanizmin ideal bir teorisinin varyasyonlarından biri olarak kavramanın ötesine geçerek daha geniş bir kavramsal ve sistematik bir anlayış öneriyorum. İkincisi, Kant'ın kozmopolitan dünya düzeninin, tarih-üstü bir amaç olmadığını; aksine, gayet belirli tarihsel, kültürel, doğal görüşlerle şekillendiğini, dolayısıyla da tarihsel, antropolojik ve coğrafi temellere sahip olduğunu savlıyorum. Son olarak da, Kant'ın ideal ve ideal olmayan siyaset teorileri arasında bir ayrıma gitmenin, her siyasal teorisinin -açık ya da örtük- sahip olmak zorunda olduğu tarihsel, kültürel, coğrafi varsayımları görünür kılmamıza imkân tanıdığına dikkat çekiyorum.

Anahtar Kelimeler: Immanuel Kant, tarih felsefesi, insan ve toplum bilim/antropoloji, siyaset felsefesi, teleoloji, ideal teori, ideal-olmayan teori

Situating Kant's Nonideal Theory of Politics: A Systematic Approach

Abstract: Following recent studies in Kant scholarship that focus on the second part of his transcendental philosophy, this article aims to define and develop the second part of Kant's political philosophy. I present a study of the systematic significance of teleology in Kant's political philosophy and make three points. First, I argue that we must have a broader conceptual and systematic view of Kant's political legacy than our current limited conception of it as a variant of an ideal cosmopolitan theory. Second, I show that Kant's idea of a cosmopolitan world order is not a trans-historical ideal goal; rather, because it is shaped by Kant's specific views of history, culture, and nature, it does have historical, anthropological, and geographical foundations. Lastly, I draw attention to the fact that not only Kant's political thought, but all political theory has – implicit or explicit – presuppositions, and that making a distinction between ideal and nonideal theory allows us to make these presuppositions visible.

Keywords: Immanuel Kant, philosophy of history, anthropology, political philosophy, teleology, ideal theory, nonideal theory

Hüseyinzadegan, Dilek (2022) "Kant'ın İdeal Olmayan Siyaset Teorisini Konumlandırmak: Sistematik Bir Yaklaşım", *Politikos*, ss. 53-67.

Kant, Yargı Yetisinin Eleştirisi'nde amaçlılık [Zweckmässigkeit] ilkesini sistemli bir iyileştirmeye tabii tutmuş olsa da siyaset felsefesi alanında ortaya koyduğu teleolojik savları kötü bir şöhrete sahip. Siyaset felsefecileri bilhassa Kant'ın tarihsel-siyasal yazılarındaki teleolojik dile kuşku ile yaklaşıyorlar. Yakın zamanda Elisabeth Ellis, teleolojinin “Kant'ın siyasal düşüncesinin deli gömleği” olduğu dile getirmiş ve Kant'ın siyaset felsefesini yeniden inşa ederken teleolojik savları dışarıda bırakmamız gerektiğini ileri sürmüştür.² Bu huzursuzluğun arkasında üç ana neden var: bir, teleoloji demode bir metafiziği varsayıyor gibi görülüyor; iki, Kant'taki düzenleyici teleolojinin epistemik konumu, herhangi bir siyasal veya pratik bir anlamda belirsiz bir taslak olarak kavranıyor; üç, Kant'ın teleolojiye başvurduğu noktalar, sıklıkla onun siyasal düşüncesinin en nahoş taraflarını meşrulaştırıyor gibi görünüyor (bilhassa da, insanlara dair toplumsal cinsiyetçi ve ırkçı bakış açısını ve Avrupa-merkezci tarih anlayışını). Bu makalede, tüm bu genel hoşnutsuzluklara yanıt olarak, teleolojinin Kant'ın siyasal düşüncesine ve bizim bu düşünceye dair kavrayışımıza önemli bir sistematik katkı yaptığını göstereceğim. Genel savım, düzenleyici teleoloji, ya da Kant'ın Yargı Yetisinin Eleştirisi'ndeki deyişiyle “olumsalın yasallığı” ilkesinin, (KU/AA 5:404), onun ideal olmayan siyaset teorisine bir rehber olarak anlaşılması gerektiğidir.

Şu varsayım ile başlayacağım: Kant sistematik bir düşünür olduğuna göre, siyaset felsefesi de sistematik olarak anlaşılmalıdır. Bu varsayımı biraz daha ilerletecek olursak göreceğiz ki Kant'ın meşhur felsefi ikilikleri, onun siyaset felsefesinde kendilerini, birbirini tamamlayan ama ayrı yol gösterici iki odak noktası veya teorik gayretin iki farklı biçimi olarak ortaya koyarlar. Bu varsayımına göre, Kant'ın siyasal düşünüşünü yeniden inşa etmeye çalışırken -sistematik açıdan konuşacak olursak- iki açıklayıcı anahtara sahibiz. İlki, Kant'ın pratik felsefesine sağlam bir şekilde çapalanmış olan hak veya hukuk (Recht) ilkesidir, ki bu ilke a priori normları sağlar ve ideal siyasal hedefler belirlememizi mümkün kılar. İkincisi, Kant'ın doğa felsefesine çapalanmış olan Zweckmässigkeit'in düzenleyici ilkesi, ya da amaçlılıktır, ki bu ilke de tarihin siyasal olarak öne çıkan kısımlarını, kültürü ve bir bütün olarak doğayı taslak olarak betimleyebilmemize imkân tanır. İlki daha fazla arşınlanmış bir yoldur. Doğrusu yaygın kabule göre Kant'ın siyasal düşünce alanında bugüne kalan en önemli mirası olan ideal siyaset teorisi, özellikle de kozmopolitanizm teorisi, haklar ve kurumlar üzerine bir söylem olan Rechtilkesi üzerine kurulu bir çeşidi olarak tasavvur edilir. Bu miras Hak Öğretisi'ne dayalıdır ve Kant'ın bu çalışmada ortaya koyduğu ahlak felsefesinin dar bir koluyaniRecht'in sınırlı sahası olarak işleyen siyaset felsefesi tanımına da uygundur. Bu makalede, Kant'ın yazdığı her bir siyasi metinde, siyasetin olumsal değişkenlerini de (tarih, kültür, coğrafya) ele aldığını göstermek ve onun bu değişkenleri ele alışındaki sistematik zeminin teleolojinin düzenleyici ilkesi olduğunu göstereceğim. Daha sonra, söz konusu metinlerde Kant'ın düzenleyici teleolojinin vasıtasıyla sorduğu ve yanıtladığı bir dizi soruyu, ideal olmayan bir siyaset teorisine ait olarak betimleyeceğim. Böylelikle, Kant'ın ideal olmayan teorisi olarak adlandırdığım daha az arşınlanmış bir yolda yürüyerek Kantçı toplum ve siyaset felsefesine farklı bir yaklaşım geliştireceğim.

Yakın dönemdeki Kant çalışmaları Kant'ın fikirlerinin, özellikle de pratik felsefesinin

ampirik boyutuna odaklanmaya başlamıştır. Alandaki bu dönüşüm, elinizdeki bu çalışmaya da bir ölçüde ilham olmuştur.³ Kant etiğinin ya da transandantal felsefesinin ikinci kısmına odaklanan yakın tarihli çalışmalara benzer bir şekilde, buradaki amacım Kant'ın siyaset felsefesinin ikinci kısmını tanımlamak ve geliştirmektir. Bu amaçla Kant'ın siyasi düşüncesine sistematik bir şekilde yaklaşıyor ve teleolojinin eleştirel-düzenleyici ilkesindeki ideal olmayan bir siyaset teorisinin varsayımlarının ve yöntemlerinin altında yatan ilkesi olduğunu tespit ediyorum. Kant'ın siyaset felsefesinde teleolojinin yerine dair bu sistematik tahkikat boyunca, birbirleriyle bağlantılı ama yine de birbirinden ayrı üç adet yorumlayıcı görevi yerine getiriyorum. İlk olarak Kant'ın siyasi mirasını sadece kozmopolitizmin ideal bir teorisinin varyasyonlarından biri olarak kavramanın ötesine geçerek daha geniş bir kavramsal kavrayışı bizim için mümkün kılacak şeyler olduğunu öne sürüyorum. İkinci olarak, Kant'ın kozmopolitan dünya düzeninin, doğrudan tarih-ötesi ya da tarih-üstü bir amaç olmadığını; aksine, gayet belirli tarihsel, kültürel, doğal görüşlerle şekillendiğini, dolayısıyla da tarihsel, antropolojik ve coğrafi temellere sahip olduğunu savlıyorum. Son olarak da, Kant'ın ideal ve ideal olmayan siyaset teorileri arasında bir ayrıma gitmenin, her siyasal teorisinin -açık ya da örtük- sahip olmak zorunda olduğu tarihsel, kültürel, coğrafi varsayımları görünür kılmamıza ve bunları daha iyi anlamamıza imkân tanıdığına dikkat çekiyorum.

Siyasi Düşüncede İdeal ve İdeal Olmayan Teori: İçerik, Yöntem, Sorular

Siyaset düşüncesinde, ideal ve ideal olmayan teori ayrımı görece yeni bir ayrımdır. John Rawls, John Simmons, Laura Valentini, Zofia Stemplowska, Adam Swift ve Charles Mills bu ayrımı ele alan felsefecilerin başında geliyorlar. Valentini'nin ifadesiyle, bu ayrım “siyaset felsefesinin nizami doğası ile onun gerçek dünya koşullarında eylemleri yönlendirebilme yetisi üzerine yöntemsel bir tartışma”dan köken almakta.⁴ Bu ayrımı gerçekleştirmenin birçok yolu var, ancak kabaca ele alacak olursak ideal teori “az çok bir ütopya teorisi” olarak, mükemmel derecede adil bir toplumun tasarımını oluştururken, ideal olmayan teori ise normatif siyasal teorisinin karşılaşmak durumunda kalacağı uygulanabilirlik kısıtlarına odaklanır ve böylelikle bir nevi bir “geçiş teorisi” sunar.⁵ İdeal teori, “uygun koşullar altında iyi düzenlenmiş bir toplumu”⁶ karakterize eden ilkeleri ortaya koymak amacındaysa, ideal olmayan teori da “teorik ideal ile siyasal gerçeklik arasındaki boşluğu doldurur.”⁷ Buna mukabil, bu ikisi arasındaki ayrım, iki farklı kuramsallaştırma biçimine⁸ ve iki ayrı metodolojiye karşılık gelir.⁹ Kant'ın siyaset felsefesini ve bu düşüncenin ideal olmayan kısmını yeniden inşa etmek ile alakalı olduğunu düşündüğüm özellikleri işaret edebilmek adına bu ayrımın sadece genel seyrini kısaca sunacağım. Buradaki iddiam şudur: Bu ayrım, Kant'ın genel siyaset felsefesi üzerinde haritalandırıldığında, onun güncel siyasal mirasına dair anlayışımızı kuvvetlendirir ve derinleştirir.

İdeal Siyaset Teorisi

Rawls, ideal siyaset teorisi hakkında şöyle der: ideal teori “uygun koşullar altında iyi düzenlenmiş bir toplumu karakterize eden ilkeleri ortaya koyar... [ve bu] ideal kısım, eğer becerebilirsek, ulaşabileceğimiz adil toplum kavramsallaştırmasını sunar. Var olan

kurumlar da bu kavramsallaştırmanın ışığında değerlendirilir.”¹⁰ Ona göre ideal teori, ulaşmak istediğimiz uzun vadeli hedeflerimizi tespit eder ve ideal toplumun sahip olacağı temel özelliklere ve kurumlara ışık tutar.

Dahası, Mills'in işaret ettiği üzere, ideal teori idealize edilmiş bir toplumsal ontoloji, yani idealize edilmiş insani nitelikler ve idealize edilmiş toplumsal kurum biçimleri üzerinden işler. Bu manada, ideal teori, metodolojik bir strateji olarak da görülebilir.¹¹ Mills, siyasal felsefesinin tamamının normatif-olarak-ideal olduğunu iddia eder.¹² Buna göre, ideal ve ideal olmayan teori arasındaki fark, siyasete dair herhangi bir teorik yaklaşımın başlangıç noktalarında ve amaçlarında yatar.¹³ Normatif-olarak-ideal bir modelle işe başladığında, amacımız bir dizi normatif siyasal ideal ortaya koymaktır; yukarıdan aşağıya, idealden gerçekliğe hareket eden bir yöntem söz konusudur. Burada uygun koşullar altında ideal kurumların nasıl olmaları gerektiği ya da toplumun örgütlenmesindeki ya da yeniden örgütlenmesindeki nihai hedefimizin ne olması gerektiği sorularını sorarız.

Kant'ın İdeal Siyaset Teorisi

Herhangi bir ideal siyaset teorisinin yöntemini, içeriğini ve yapısını ana hatlarıyla ele almak için bu kısa ve öz tanımlar kâfidir. Bu tanımlara göre, Hak Öğretisi, ideal teori metodolojisinin ayırt edici özelliklerine ve ağırlıklı olarak ideal ve biçimsel bir siyaset teorisine örnek teşkil eder. İlk olarak, Hak Öğretisi'nde Kant bir insan ile diğeri arasındaki ilişkinin dıșsal ve pratik biçimiyle başlar (MS/AA 6:230). Dolayısıyla Hak Öğretisi'nin tümü sadece adil bir devletteki bireyler arasındaki ilişki biçiminesas alır (serbest seçim ilişkilerinin söz konusu olduğu gerçek halini değil). İkinci olarak, Kant tek bir doğal hak olduğunu iddia eder: “Başkasının seçimleri tarafından kısıtlanmaktan özgür olmak.” Bu, beraberinde doğal bir eşitliği getirir; dolayısıyla da, “insanın kendisinin efendisi olma niteliğini” (MS/AA 6:237). Kabul etmek gerek ki tüm bunlar, gerek o zaman gerekse de günümüzde, dünya nüfusunun çoğunluğu için geçerli kabul edemeyeceğimiz, idealize edilmiş özelliklerdir. Daha açıkça ifade etmek gerekirse, Kant, görevler doktrinini insanı “duyular-üstü bir şey olan özgürlük kapasitesi” ve “fiziksel özelliklerinden bağımsız” kişiliği ile temsil eder (MS/AA 6:239). Açıkça idealize edilmiş bu kapasiteler, insanların duyularla algılanabilen nitelikleriyle ilgilenmez, dolayısıyla da onlara işaret etmezler. Üçüncü olarak, Hak Öğretisi mevcut siyasal durumla değil hukuka uygun durumla ilgilenir – yani olan ile değil olması gereken ile. Bu bakımdan, örneğin, kendimin dışında olan bir şeye sahip olma hakkı, hak temelli siyasi durumun bir ön koşulludur (MS/ AA 6:256-66).

Dahası, Kant'ın siyasal felsefesinin en üst düzey ideali barıştır. “Hak Öğretisi'nin en nihai sonucu,” evrensel ve süreğen barışın inşasını dile getirir ve barışı “en yüce siyasal iyi [das höchstes politisches Gut]” olarak değerlendirir (MS/AA 6:355). Buraya kadar ideal teori az çok bir ütopya teorisi olarak anlaşılmakta, Hak Öğretisi'ni ve diğeri siyasal yazılarda tespit ettiğimiz ebedi bir barışı temel alan Kantçı bir ütopya. Bu da demektir ki Kant'ın ideal siyasal teorisi, ideal bir barış teorisidir. Kant'a göre barış fikri, etrafında kolektif hayatımızın doğru biçimde örgütlenmesini yönetecek kural ve yapıların inşa edileceği, en üst düzey ideal olan adalet kavramsallaştırmasını tahsis eder.

Burada Kant'ın ideal siyaset teorisi olarak adlandırdığım şeyin teferruatlı bir izahatını sunmaktansa, yalnızca ilgili özelliklerini netleştirmeyi tercih edeceğim. Bu teori, kişilerin, hakların, toplumsal etkileşimlerin, kurumları idealize edilmiş ve biçimsel tasarımlarıyla çalışır ve ideal bir barış teorisi ortaya koyar. Bu özelliklerin çoğu Hak Öğretisi'nde mevcut olduğu için bu çalışmayı Kant'ın ideal siyaset teorisinin üzerine bilimsel bir eser olarak adlandıralım. Hak Öğretisi'nde ortaya konulan teorik yaklaşım aynı zamanda adil bir siyasi toplumun arka planında olması gereken ideal kurumlardan bahsettiği ölçüde “mükemmel derecede adil bir temel yapı” sunmasıyla yukarıda bahsedilen Rawlsçu ideal teori tanımlamasıyla da uyumludur.¹⁴

İdeal Olmayan Siyaset Teorisi

İdeal olmayan bir siyaset teorisi, toplumsal dünyamızın ideal olmayan ya da gerçek koşullarını kuramsallaştıran bir yaklaşımı işaret eder. İdeal olmayan bir teori -Simmons'un Rawls'tan temel alarak ifade ettiği üzere- genel hatlarıyla mevcut doğal sınırlılıklarımızdan ve tarihsel olumsuzlukların arasından nasıl adım adım siyaset ideallerimize ulaşabileceğimiz üzerine eğilir.¹⁵ Simmons şöyle yazıyor: “İdeal teori, siyasi amaçlarımızı dikte ederken, ideal olmayan teori (toplumun o anda sahip olduğu mükemmel adillikten yoksun koşullardan) o amaçlara giden aracı yolu dikte eder”¹⁶. Dolayısıyla, ideal olmayan teori ideal hedeflerimizin tedrici erişilebilirliği ya da uygulanabilirliğinin ilkeleriyle ilgilidir; nitekim bize bu hedeflere yönelik belirli politikalar ve eylem rotaları sunar.¹⁷ Mevcut halimizdeki eylemlerimize rehberlik edecek bir geçiş teorisi sunmak amacındadır.¹⁸

Simmons'a göre, ideal olmayan teori belirli bir toplumun yapısı ve işleyişi hakkında makul derecede özelleşmiş bir bilgiye ihtiyaç duyar.¹⁹ Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse insan doğası, tarih ya da coğrafya gibi şeyler hakkında göze çarpan siyaset olgulardan haberdar olmayı gerektirir. O zaman ideal olmayan teorinin alanında olgular, ideal teori alanında olduğundan çok daha önemlidir ve olgulara dair bu ilginin normatif kuramsallaştırmanın içerisine nasıl yedirileceğine belirlemeye dair ivedi bir ihtiyaç da ortaya çıkar.²⁰

Mills'in deyişiyle, ideal olmayan teori aynı zamanda metodolojik bir stratejidir: dünyanın ideal olmayan mevcut işleyişinden yola çıkıp bu koşulların kavramsal olarak uygun bir biçimle dönüştürülmesini ortaya koymaya çalışırız.²¹ Eğer ampirik durumumuzun ya da dünyanın bu derecede özelleşmiş bir bilgisini kurgumuza dâhil ediyorsak Mills'in tanımsal-ideal modelini kullanırız.²² Bu modelde amacımız doğrudan içinde bulunduğumuz siyaset gerçekliğinin belirgin bir tanımını ortaya koymaktır. Tabandan yukarı doğru, gerçeklikten ideale doğru gideriz ve ideal olmayan bir kuramsallaştırma gerçekleştiririz.

Kant'ın İdeal Olmayan Siyasal Teorisi

Kant'ın siyaset teorisi tamamen ideal bir teori olarak değerlendirilemez, çünkü Hak Öğretisi'nin bazı kısımları, Yargı Yetisinin Eleştirisi, “Ebedi Barış Üzerine” dahil olmak üzere onun birçok çalışmasında barışa nasıl ulaşabileceğimize dair bir dolu ampirik detay mevcuttur. Kant'ın siyaset düşüncesine daha geniş bir çerçeveden baktığımızda onun ideal

olmayan teoriye ait olan soruları, ideal olmayan bir metodoloji kullanarak ele aldığını görüyoruz. Diğer bir deyişle, Kant, kendi ideal teorisini etkileyen uygulanabilirlik kısıtlarının bir genel resmini sunmaya ve teorik idealler ile pratik gerçeklik arasındaki açığı kapatmaya çalışmaktadır. Şimdi, bu ideal olmayan teori ne demektir, ona biraz daha yakından bakalım.

Valentini'ye göre başarılı bir 'ideal olmayan teori' şu ikisini karşılamalıdır: Birincisi, "cevaplamak istediği soru için uygun olgusal girdiye sahip olduğuna emin olmak;" ikincisi, " normatif kuramsallaştırmanın içermesi gereken doğru idealleştirme seviyesini gösterecek genel bir kural ortaya koyabilmek."²³ Hangi ampirik olguların değerlendirmeye alınması gerektiği ve hangi tarz idealleştirmelerin uygun olduğu, teorinin yanıtlamaya çalıştığı soruları hesaba katarak belirlenmelidir.²⁴ Daha önce gösterdiğim gibi, Kant'ın siyasi felsefesinin genel çerçevesini oluşturan mesele, en yüce siyasal iyilik olarak gördüğü, barıştır. Kant amaçlılık ilkesinin bu tip bir genelleştirmenin uygun kuralı olarak alır, ve tarih, antropoloji ve coğrafyayı da siyasi olarak belirgin olgular olarak kabul eder Böylece Kant'ın siyasal felsefesinde hem idealleştirmenin doğru seviyesine dair genel bir kural hem de barışa uzanan yolda dikkate alınması gereken olguların ilksel bir listesini buluruz.

Eğer, ideal olmayan teori mevcut koşullar altındaki eylemlerimizi yönlendiren bir teori ise,²⁵ Kant böyle bir teori sunmakta – ya da en azından ben bunu iddia edeceğim. Kant mevcut koşullar altında neyin mümkün ve uygulanabilir olduğuna dair böylesi bir teorik tahkikatı yönlendirmek için düzenleyici amaçlılık ilkesini kullanır. Bu düzenleyici ilke sayesinde, düşüncelerini tarihe yöneltir ve tarihi değişiminin yönünün kozmopolitan dünya düzeni olması gerektiği sonucuna varır; kültürel üretime bakarak nihai hedefimizin kozmopolitan bir dünyada yeteneklerimizi tamamen geliştirmek olduğu sonucuna varır; doğaya bakarak onun bizi birbirimizle temasa sokmasının başat aracının dostça ticaret olduğu sonucuna varır.

Yargı Yetisinin Eleştirisi'nde Kant bize tekrar tekrar amaçlılık ilkesini, nesnel olarak olumsal olan ile öznel olarak yasal olan arasındaki ilişkiyi Zweckmäßigkeit diye adlandırmak için kullandığımızı hatırlatır, böylece olumsal olanın yasallığına işaret eder (KU/AA 20:204, 20:243, 5:180, 5:184, 5: 404). Saf Aklın Eleştirisi'nin dilinde ise amaçlılık, bizim gibi zihinlerin kendisini yönlendirmesi ve büyük ölçüde objektif olarak olumsal olan kalanlardan bir anlam çıkarabilmesi için ihtiyaç duyduğu bir rehber ilkedir. Bu düzenleyici ilke, siyasi metinlerinde kullandığı haliyle Kant'a, uygulanabilirlik kaygılarına değinen, ideal olmayan koşullardan ideal olan koşullara geçişi ele alan, mevcut koşullar altında eylemlerimize rehberlik edecek somut öneriler barındıran bir teori üretme imkânı tanır. Bu nedenle düzenleyici teleoloji, Kant'ın ideal olmayan teorisi olarak kavramsallaştırdığım şeyin temelidir.

İdeal siyasi teorisini ya da bunun Kant'ın düşüncesindeki yerini inkâr etmek gibi bir amacım yok. Kant'ın Recht'in ampirik gerçeklikten bağımsız ve uygulanabilirlik meselesini önceleyen bir normatifiğe ya da gerekçelendirmeye sahip olması gerektiği yönündeki düşüncesinin altında önemli metodolojik sebepler vardır.²⁶ Saf aklın a priori yasaları ve ilkeleri tarafından yönlendirilen ideal teori Kantçı sistemde önceliğe sahiptir.

Zammito'nun başka bir bağlamda açıkça ortaya koyduğu gibi “saf akla yönelik bu a priori önceliği olmadan, Kant'ın felsefesi tanınmaz hale gelir.”²⁷ Benim vurgulamak istediğim nokta Kant'ın siyasal yazılarında ideal olmayan bir teorinin tamamlayıcı yaklaşımlarını da bulduğumuzdur. Söz konusu yazılarda Kant bizim kolektif yaşamlarımızın olumsal unsurları üzerine düşüncelerini daha genel hatlarıyla ortaya koyarak tarihin, kültürün ve doğanın -siyasetle ilgili oldukları ölçüde- kuramsallaştırılmasını sağlar.

Kant'ın kendisi ideal olan ve olmayan siyasal teorileri arasında bir ayrıma gitmese de onun tarihi-siyasal yazılarındaki teleoloji kullanımını anlamlandırmak ve tarih, antropoloji ve coğrafyayla ilgili savlarının siyasal değerini ortaya çıkarmak adına böylesi bir ayrıma gidiyorum. Söz konusu ayrımı Kant'ın siyasal düşüncüsü üzerinde haritalandırdığımızda, ideal siyasal teorisinin temel ilkesi Rechten ideal olmayan siyasal teorisinin temel ilkesi Zweckmäßigkeit'dir. Kant'ın siyasi felsefesinde teleolojinin kullanımının sistematik bir incelenmesi onun tarih, kültür ve doğa üzerine düşüncelerinin siyasal söyleminin içerisine katılmasına imkân tanır. Dolayısıyla, Kant'ın ideal ve ideal olmayan teorileri arasında bir ayrıma gitmenin esas önemi, bunun Kant'ın siyaseti söz konusu olduğunda haklar, milletlerin birliği, misafirperverlik üzerine ideal teorilerin ötesine geçen daha geniş bir kavramsallaştırmayı mümkün kılmasıdır. Son olarak, böylesi bir ayrıma gitmek Kant'ın düşüncesinde bulduğumuz soyutlama ve idealize etme seviyesinde dair metodolojik bir netlik sunar ve daha da önemlisi onun bizim kolektif hayatlarımızın olumsal değişkenlerini göz önüne kattığı gerçeğini ve bu konudaki hassasiyetini ortaya çıkartarak, güncel siyasal mirasına dair görüşümüzü kuvvetlendirir ve derinleştirir.

Temel amacım Kant'ın siyasi düşüncesinde ideal olmayan teorinin sistematik yerini ve katkılarını genel hatlarıyla belirtmek olduğu için, bu makalede analizimi siyasal yazılarla sınırlı tuttum ve bu metinlerde teleolojinin düzenleyici ilkesine odaklandım. Kant'ın ideal olmayan siyaset teorisine ait olan yazıların sadece burada benim ele aldığım yazılar olduğu gibi bir iddiam yok. Aksine, eğer bu sistematik analizimde ve ayrımımında, bilhassa ideal olmayan siyasal teorisi ve teleolojinin onun içerisindeki rolü konusunda haklıysam, bu Kant'ın tarih, kültür, ırk, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, milliyet, antropoloji, ve coğrafya üzerine diğer yazılarının da -teleolojinin düzenleyici ilkesi aracılığıyla, ideal olmayan teorisinin unsurları olarak- genel eleştirel sistemine ve siyasal düşüncesine dâhil edilmesi gerektiği anlamına gelir.

Kant'ın Siyasal Düşüncesinde İdeal ve İdeal Olmayan Teoriler Arasındaki İlişki

Geneli itibariyle, ideal ve ideal olmayan teori arasındaki ilişki tamamlayıcı olarak anlaşılmalıdır. İdeal bir siyaset teorisi ideal olmayan bir tarih, kültür ve coğrafya teorisini kontrol edebilirken; ideal olmayan siyaset teorisi, bizlere kendimizi içinde bulduğumuz dünyanın teorik bir haritasını sunar ve böylece politik gayelerimizi gerçekleştirebileceğimiz yollarla ilgilenir, onları şekillendirir, ve somutlaştırır. Eğer ideal teori siyasete dair tepeden inme normatif temellendirmeler öne sürüyorsa, o zaman ideal olmayan teori de siyasetin tarihsel, antropolojik ve coğrafi temellerini tabandan tepeye olacak şekilde ortaya koyar. Bu sebeple, benim iddiam Kant'ın ideal olmayan teorisinin ideal teorisindeki normatif iddialardan daha üstün olduğu, öncelikli olduğu, veya onları

yok ettiği, hatta Kant'ın siyasi düşüncesinin formel kısımlarından bağımsız bir şekilde ayakta durabileceği yönünde değildir. Daha ziyade, ben ideal ve ideal olmayan teorileri Kant'ın siyasi düşüncesinde birbirini tamamlayan birer siyasi yaklaşım ve yöntem olarak ele alıyorum.²⁸

Kant'ın tarih ve antropoloji yazılarına olan ilginin Robert Louden, Holly Wilson, Patrick Frierson ve Alix Cohen gibi isimlerin önderliğinde canlanmasını takiben, siyasete yönelik bu iki yaklaşımı iki farklı soyutlama seviyesi olarak düşünebiliriz.²⁹ Bu yazarlara göre, Kant'ın sisteminde, bilindik ahlak felsefesine ve saf a priori ilkelere ek olarak (Louden sayesinde) eğitim, antropoloji, sanat, din ve tarih gibi alanları içeren bir “saf-olmayan etik”³⁰ veya (Cohen aracılığıyla) insan bilimlerinin -biyoloji, antropoloji, ve tarihin -transandantal projeye karşıt olarak görülebilecek pragmatik bir teorisi de bulunuyor.³¹ Bu yüzden, bir yandan elimizde oldukça soyut ve saf bir etik varken, diğer yandan da saf olmayan bir pragmatik ahlak teorisiyle karşı karşıya kalıyoruz.

Aynı şekilde, ben de benzer bir ayrımın Kant'ın siyaset felsefesinde yapılmasını öneriyorum. Soyutlamanın en yüksek noktasında, en yüce siyasi ‘iyi’ olarak barış idealine sahibiz. Akabinde, barış arayışımızda rehberlik edecek bir takım normatif ilkelere ihtiyaç duyuyoruz. Bir yandan, ve halen yüksek – hatta Kant'ın ideal siyaset teorisine denk— bir soyutlama seviyesinde, elimizde Hak Öğretisi'nin büyük bir kısmı var — Kant burada kolektif yaşamlarımızı yöneten ve a priori ‘Recht’ ilkesinden çıkarsanmış kural ve kurumları gösteriyor. Öte yandan da, ve daha düşük bir soyutlama düzeyinde, elimizde Kant'ın siyasal tarih, politik antropoloji ve politik coğrafya üzerine tezlerini içeren -ki bunların tamamı düzenleyici ilke olan teleoloji, veya Zweckmässigkeit, ilkesi odağında kurullar- ideal olmayan siyaset teorisi var.

Barış ideali, gerçek dünyadaki eylemlerimize ancak kısıtlı bir şekilde rehberlik edebilir; Kant'a göre ahlaken pratik akıl bize “kendi karşı konulmaz vetosunu sunar: savaş olmamalı... çünkü savaş, içinde herkesin kendi hakkını gözetebileceği bir yol değildir” (MS/AA6:354). Dolayısıyla, barış ideali bize ampirik detaylar vermez, daha ziyade siyasi örgütlenmelerin nihai koşulunu ve en önemli hedefini oluşturur—barış yoksa, hak ilişkileri de yoktur. Benim önerim de Kant'ın siyasi metinlerinde barışa giden yolu ne şekilde inşa edebileceğimize dair iki ilke bulunduğudur. İlki, “kamusal hukukun ışığında insanların meşru ortaklığı idealinden akıl yoluyla, a priori bir çıkarsama yapmamıza” yardımcı olan Rechtilkesidir. Bu ilke, barış yolunda ilerleyebilmemiz için gereken kuralları sorgulamamızı sağlar. Kant'ın buna yanıtı, verili bir eşitlik hakkını, cumhuriyetçi bir anayasayı, meşru mülkiyet ilişkilerini, hür devletlerden oluşan bir federasyonu ve bunun gibi bir çok ideal kural ve kurumu kapsar. Bu değerlendirmeler daha yüksek bir soyutlama seviyesinde işlerler, zira az evvel bahsettiğim gibi, birbirimizle etkileşimlerimizin sadece form ya da biçimiyle alakalıdır. İkincisi, ve daha düşük bir soyutlama düzeyinde, elimizde siyasi düşüncelerimizin uygulanabilirliğini ve kolektif yaşamlarımızı daha iyi bir siyasi ortam için şimdi ve burada nasıl organize edebileceğimizi sorgulamaya yarayan Zweckmässigkeit ilkesi var. Burada Kant bize özellikle tarih, kültürel gelişim ve coğrafya üzerine çalışmamızı söyler ve bunları anlamak için hipotez derecesinde evrensel teoriler

üretir. Evrensel tarihe, antropolojiye, coğrafyaya yönelik bu geçici resimler, o en yüce siyasi iyiyi, dünya barışını kurmaya uygun bir araç olan kozmopolitan idealin ne şekilde anlaşılıp üzerine çalışılması gerektiğiyle ilgilidir.

Barış, Kozmopolitanizm ve İdeal Teori: Kant'ın Siyasi Düşüncesinden Günümüze Kalan Miras

Kant'ın siyasi düşüncesinin yeniden inşa edilmiş halleri – Kantçı siyaset felsefesi- çoğunlukla düzenli bir toplumun ilke ve kurumlarına odaklanıp ideal teori sınırlarında yığılırlar. Bu düşünceler ulusal, uluslararası ve global seviyelerde adaletin ideal koşullarını kuramsallaştırma gayesi güder, liberalizmin ideal siyasal teorilerini ve kozmopolitanizmi öne çıkarırlar. Kantçı politik düşüncede bu akımı takip edenler arasında Arthur Ripstein, Onora O'Neill, Garret W. Brown, Seyla Benhabib, John Rawls, David Held ve Jürgen Habermas gibi isimler vardır.³² Kant'ın siyasi düşüncesinin ideal teori üzerinden yeniden inşa edildiği bu yaklaşımlar çoğunlukla Rechtilkesini, Amaçlar Krallığı idealini, veya kozmopolitanizm düşüncesini odaklarına alırlar. Bugün Kant'ın siyasi düşünceye katkısının ne olduğunu düşündüğümüzde de aklımıza ilk gelenler bu ahlaki ilkeler üzerine temellendirilmiş liberal bir kozmopolitanizmin çeşitli ideal teorileri olacaktır.

James Ingram'ın dediği gibi, Kant, neredeyse her türlü güncel kozmopolitanizmin temel bileşenleri için en yaygın kaynaktır.³³ Ayrıca, Kant'ın metinlerinde de Recht'i, ahlaki düşünceleri, ve özellikle kozmopolitanizmi meşrulaştırmaya yeterli malzeme vardır: Kant kendisi, siyaseti, Ahlak Metafiziği'nde ortaya koyduğu ve daha geniş kapsamlı bir doktrin olan ahlak doktrininin (MS/AA: 6:205) altında Recht'in kısıtlı alanında çözümler, ve Amaçlar Krallığı'nın ahlaki idealleri, veya Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi'nde ve Saf Aklın Sınırları Dahilinde Din'de görülen Etik Milletler Topluluğu, Kant'ın kozmopolitan dünya düzeni fikrini evrenselci gayelere sahip tarih üstü veya kültür-üstü bir ahlaki ideal olarak düzenlemek için çok sayıda materyal sağlar. (GMS/AA 4:433; Rel/AA6:95).

Gelgelelim, Kant'ın siyasi düşünce mirasının bu derece ideal teoriye dayandığı bir tablo bana göre en az iki noktada en iyi ihtimalle eksik, en kötü ihtimalle de yanlış: İlk olarak, bu tablo barış idealiyle kozmopolitanizm idealini birleştirme eğilimindedir; ikinci olarak, ve daha önemlisi de, Kant'ın siyasi yazılarında gördüğümüz ve tarihin, kültürün, coğrafyanın politik olarak göze çarpan özelliklerine dair hassasiyetini yok etmeye meyillidir. Bu iki noktayı da kısaca açıklayacağım, ki bunlar benim Kant'ın siyasi düşüncesinde ideal olmayan bir teoriyi canlandırma motivasyonumu gözler önüne sereceklerdir.

İlk olarak, sistematik bir temelde konuşursak, Kant'ın siyaset felsefesinde en yüksek ideali oluşturan şey kozmopolitan dünya düzeni değil, barış idealidir: Barış, “en yüce iyidir” (MS/AA6:355). Kant siyasi yazılarında kozmopolitan dünya düzenini bu düzen siyasetin nihai amacı olduğu için değil, Hak Öğretisi'nin nihai hedefi olan şeye, yani en yüce siyasi iynin, barışın inşasına yakınsamak için elverişli bir araç olduğu için kurmak gerektiğini ortaya koyuyor. Yine bununla alakalı olarak, Kant'ın hatırı sayılır sayıda tarihsel-politik yazınında kozmopolitan dünya düzeni fikrinin bugün anlaşılabilirliğinin aksine koşulsuz bir ahlaki

veya siyasi ideal olarak ele alınmadığını belirtmem gerekir. Daha ziyade, kozmopolitanizm, kültürel aktivitelerimizin en üst noktası olup (Yargı Yetisinin Eleştirisi'nde belirtildiği gibi) tarihin bir amacı (“Dünya Yurttaşlığı Düşüncesine Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi”) veya konukseverlik hakkının özel bir çeşidi (“Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme” ve Hak Öğretisi) olarak ortaya konur. Her halükârda tarihin, kültürel gelişimin veya jeopolitiğin belli bir geçici ve teleolojik tablosu olarak önerilmiştir. Bu minvalde, kozmopolitan dünya düzeninin Kant için kendinde bir amaç olmadığını söyleyebiliriz; onun anladığı şekliyle, siyasetin nihai amacı barıştır ve Kant'ın siyasi düşüncesini salt kozmopolitanizme indirgemektense bunu ideal bir barış teorisi olarak karakterize etmek daha doğru olacaktır.

İkinci olarak, ve yine bununla alakalı, ideal teori seviyesinde işleyen ve Recht'e, ahlaki ideallere veya kozmopolitanizme odaklanan güncel Kant çalışmaları, gelişimsel bir tarih, kültür ve doğa anlayışının Kant'ın siyasi düşüncesindeki yerini, ve ayrıca bu değişkenlerin tekil portrelerinin onun kozmopolitan dünya düzenine dair kavramsallaştırmasını nasıl da doldurduğunu ve şekillendirdiğini göz ardı etme eğilimindedir. Bu göz ardı etme durumu yanıltıcıdır, zira Kant'ın kozmopolitanizmine Habermas'ın tabiriyle “iki yüz yıl sonra başa gelen aklın” avantajıyla baktığımızda kozmopolitanizm'in ihtiyaç duyduğu tek şeyin kendi zamanımızın olumsal ve politik olarak kıymetli değişkenleriyle yapılacak kısa ve çabuk bir güncelleme olduğunu düşünebiliriz.³⁴ Ama böyle olunca da siyasetin, tarihin, kültürün veya coğrafyanın bu olumsal değişkenlerinin Kant'ta ne şekilde kümелendiğini veya bu kozmopolitan dünya fikrini ne şekilde beslediklerini sormuyoruz ve bunların önemini gözden kaçırıyoruz.

Ben bu soruları sormanın bizlere önemli bir teorik avantaj sağlayacağını düşünüyorum. Bu sorular, Kant'ın tarih ve antropoloji üzerine ortaya attığı iddiaların tatsız yönlerini tanımamızı sağlar ve bununla birlikte Kant'ın siyaset felsefesini tarih, kültür ve coğrafyaya dair farklı ve çeşitli bakış açılarından beslenen alternatif siyasi düşüncelere açık hale getirir. Kant'ın ideal olmayan siyaset teorisi bizlere, Kant'ın çalışmalarında şekillendiği haliyle kozmopolitan dünya düzeninin Avrupa-merkezci bir tarih, kültür ve coğrafya anlayışından beslendiği ve onun üzerine kurulduğunu hatırlatır. Dahası, Kant'ın siyaset felsefesinin bütünlüklü bir sistematik değerlendirmesi, bir ideal olarak kurulmuş herhangi bir evrensel toplum ve siyaset felsefesinin, gündelik yaşamlarımıza dair olumsal bileşenleri umursamıyormuş gibi veya onlardan bağımsızmış gibi davranamayacağını net bir şekilde gösterir. Bu sebeple, tarihin, kültürün ve doğanın olumsallığının siyasetle alakalı olduğunu ve ciddi bir önem taşıdığını henüz ortaya atılmamış bir ders niteliğinde kabul ediyorum—ki bu ders, Kant'ın siyasi düşüncesinde yalnızca ideal teori inşalarını takip ettiğimiz vakit gözden kaçıracağımız bir derstir. İşte bu yüzden, Kant'ın teleolojik ilkelerine daha yakından bakmayı tavsiye ediyorum. Bu yaklaşım bize kıymetli bir ‘ideal olmayan siyaset teorisi’ verir ve bu teoriye girmek bizlere, geçici dahi olsa, tarihe, insan doğasına ve gelişimine ve coğrafyaya dair –ideallerimizin kavramsallaştırılmasına ve gerçekleşmesine hizmet ettikleri sürece— iş görecektir. Bu bilgiye ihtiyaç duyduğumuzu hatırlatır. Kant'ın, bu tarz bilgilerin her daim pragmatik temellere dayandığını tanıması mühim bir Kantçı anlayışı temsil eder, ben de burada bu anlayışı canlandırmak istiyorum.

Teleoloji ve Sorunları

Kant'ın ideal olmayan teorisine yaptığım vurguya karşı çıkmak adına, onun saf ve formal a priori Recht ilkesinin tarihsel, kültürel ve coğrafi faktörlere dayanmaksızın geçerli olduğu ve dolayısıyla bu siyasi ilkenin Kant'ın tarih, insanbilim ve coğrafya üzerine sahip olduğu spesifik düşüncelerden etkilenmediği (haklı olarak) ortaya atılabilir. Esasında, bu, (betimleyici modelin karşısında) ideal teorinin normatif modelinin esas savunusu olabilir: Şu anda bu haklara herkes sahip değilse da herkesin eşit, özgür ve bağımsız olması gerektiğiinkâr edilemez. O vakit, bilhassa burada bahsettiğim metinlerin cinsiyetli, ırklı ve Avrupa-merkezli bir dünyayı tasvir ettiği göz önüne alındığında, Kant'ın teleolojik hikayesinin izini sürmenin veya onu kurtarmanın maksadı nedir? Şu an bu soruyu –ki bu soru, Kant'ın ahlak veya siyaset felsefesini çalışan her insan için mevcut bir probleme işaret eder— açmak için uygun bir noktadayız.³⁵

Örneğin, kozmopolitan dünya düzenine dair 1784 tarihli metninde Kant, “daha medeni” olarak anılan milletler haricinde, batılı ve Avrupalı olmayan halkların dünya tarihinde bir rolü olmadığını düşünüyor, beyaz olmayan insanların ve kadınların öz kapasitelerinin tarihin esas amacıyla alakalı olmadığını savunuyor ve Avrupa'nın bir gün tüm dünyayı yöneteceğini öngörüyor.³⁶ Benzer şekilde, insanın kültürel üretimi üzerine yazılarında Avrupa'yı işgücü ve endüstri bakımından bir model olarak gösteriyor ve Avrupaiyaşam tarzını diğerlerinden üstün görüyor.³⁷ Son olarak da, Kant'ın tüm dünya vatandaşlarının evrensel hakkı olarak gördüğü konukseverlik de paradigmatik olarak batılı ve Avrupalı ilişkileriyle yakından bağlantılı.³⁸

Bu da Kant'ın Avrupa tarihini yegâneevrensel veya dünya tarihi, Avrupa-eksenli yaşam tarzını ve kültürel aktivitelerini insan kültürel üretiminin yegâneparadigması ve Avrupa'nın dünyayla ilişkilenme şeklini de tüm küresel ilişkilenmeler için esasmodel olarak gördüğünü gösteriyor. Başka bir deyişle, tarih, kültür ve doğa üzerine olan görüşleri bunların her birindeki “evrensel” bileşeni nasıl anlamlandırdığıyla doğrudan ilintili oluyor: Neticede, Kant'ın kozmopolitan dünya düzeni vizyonu, evrensel bir ideal maskesi takmış olmasına rağmen, ciddi Avrupa-merkezci, ırkçı ve cinsiyetçi eğilimleri barındırıyor.

Kant'ın insanlar arasındaki ırksal hiyerarşiye dair düşüncelerini değiştirip değiştirmediyine veya değiştirdiyse bunun ne zaman olduğuna veya onun sosyopolitik felsefesinin kültürel farklılıkları kucaklayıp kucaklamadığına dair tartışmaya girmek istemiyorum.³⁹ Kant'ın ideal olmayan siyaset teorisine baktığımızda, onun tarih, kültürel gelişim ve coğrafya üzerine esasdüşüncelerinin cinsiyetçi, ırkçı ve Avrupa merkezli olduğunu görüyoruz. Dahası, bu sorunlu iddialar kökenlerini gelişimsel veya teleolojik bir tarih ve insanlık algısından alıyor gibi görünüyor. Bu sebeple, Kant'ın kozmopolitanizminin tarihsel-antropolojik-coğrafi temellerinin en hafif tabiriyle şaibeli olduğunu kabul ediyorum.⁴⁰

Burada benim yönelttiğim soru, Kant'ın, kozmopolitan dünya düzeni fikriyle birlikte şahsen bu ırkçı veya Avrupa merkezci inançları benimseyip benimsemediği üzerine değil; zira bu sorunun yanıtı oldukça bariz. Daha ziyade şunu soruyorum: Kant, siyasi düşüncesinde evrensel tarih, kültürel gelişim ve coğrafi analiz fikirlerini hangi sistematik

temelde benimsemiştir ve bu analizlerinde “evrensellik” fikrini nasıl inşa etmiştir? Eğer bu –iddia edildiği üzere- evrensel kozmopolitan idealiyle bahsettiğimiz problemleri tarihsel ve kültürel gelişim fikirleri arasındaki ilişkiyi daha iyi ve derinlikli bir şekilde anlama çabasıdaysak, o halde benim iddiam şudur: Ne Kant'ın kendi zamanına uygun bir adam olmasını mazur görebiliriz ne de kendi zamanımıza daha uygun ilerlemeci düşünceleri ona atfedebiliriz. Daha ziyade sahip olduğu düşüncelere yol açan sistematik gerekçeleri ve tarih, kültür ve coğrafya üzerine sahip olduğu görüşlerin siyaset teorisine ne derece dayanıp onu ne kadar beslediğini incelememiz gerekir. Bunu yapmanın bir yolu, ideal ve ideal olmayan teorileri ayırıp bu ikisi arasındaki tamamlayıcı ilişkileri sistematik düzlemde incelemektir. Bu inceleme, tüm olumsuzluğu ve çeşitliliğiyle dünyayı gerçekten temsil edecek politik idealleri nasıl daha iyi bir şekilde kuracağımızı anlamamıza yardımcı olacaktır.

Kısacası, Kant'ın siyaset teorisindeki teleolojik savların ışığında ortaya çıkardığımız şey, ilk olarak, Kant'ın tarihin, kültürün ve coğrafyanın olumsal değişkenlerine özel bir dikkatle yaklaştığıdır. Siyasi yazılarındaki teleolojik argümanların izini sürerek Kant'ın ideal olmayan teorisine yaklaşmanın teorik avantajı, Kant'ın siyasi düşüncesine bu yeni yaklaşımın, kozmopolitanizmin en güncel evrenselci ve ideal teorik inşalarında farkında olmadan bulabileceğimiz bir dizi yargıyı tanıyıp belki de düzeltmeye imkân verecek olmasıdır: Tarihi kazananların perspektifinden görme eğilimi, kültürel farklılıkları yüzeysel terimlerle kısıtlamak, ve dünyayı metaforik olarak düzleştirmek bunlardan en önemlisidir.

Benim okumam, geneli itibarıyla, Kant'ta güncel siyasi düşünce için kullanışlı olabilecek unsurları kurtarma çabası olarak görülmelidir; bu minvalde, uğraşım Mills'in tabiriyle bir “kurtarma operasyonu” olarak düşünülebilir.⁴¹ Ama bu kurtarma operasyonuna da kullanışsız veya çirkin görülen unsurları (Kant'taki etnik, cinsiyetli ve ırksal hiyerarşiler gibi) aradan çıkarma pahasına girişmiyorum. Kant'ın felsefesindeki yalnızca kullanışlı unsurlara odaklananların aksine, işe yarar Kantçı anlayışı – yani tarihte, kültürde ve doğadaki olumsuzluklara ve tekilliklere özen gösteren bir ideal olmayan teori zorunluluğunu – ancak onun kullanışsız, çirkin, veya tarihi geçmiş gibi görünen bileşenlerini inceleyerek ve Kant'ın siyasi düşüncesindeki sistematik yerini anlayarak kurtarabiliriz, diyorum.

Politik Zweckmässigkeit'in Bir Savunusu

Kant'ın sistemindeki ampirik politik detayların ideal olmayan teorisini bizlere sunan şey düzenleyici Zweckmässigkeit,veya “amaçlılık” ilkesi olduğu için, Kant'ın politik-teorik yolculuğunda teleolojiyi benimsemiş durumuna “siyasi Zweckmässigkeit” ilkesi adını veriyorum. Eğer barış kavramı, a priori Recht ilkesiyle birlikte kolektif yaşamlarımızı yöneten etkileşim ve kurumları mümkün kılıyorsa, Zweckmässigkeitilkesi de tarihte, kültürde ve doğadaki politik olarak dikkat çekici gerçeklerin bir özetini veriyor. Bu yeni ilke, ideallerimizi yürürlüğe sokarken karşımıza çıkabilecek sınırlamaları belirlememizde bize yardım edebilir ve şu an içinde bulunduğumuz durumdan olmak istediğimiz duruma nasıl dönüşebileceğimizi kuramsallaştırmamızı mümkün kılabilir.

Politik Zweckmässigkeit'ı benimsemek suretiyle, teleolojinin Kant'ın siyasal düşüncesinde üç önemli role sahip olduğunu görebiliriz: 1) Sistematik anlamda, teleoloji genel itibariyle Kant'ın siyaset felsefesinin materyal ilkesi ve özel olarak da ideal olmayan siyaset teorisi diye adlandırdığım şeye dair rehber normatif ilkesini oluşturuyor; 2) Teleoloji, Kant'ın siyasetteki olumsal ögelere dair bakışını derli toplu bir hale getirip Kant'ın siyasi tarih, politik antropoloji ve politik coğrafya üzerine belli başlı temel kavramları kurmasına yardımcı oluyor; ve 3) Üstü kapalı veya açık bir şekilde siyasi ideallerin nasıl oluştuğunu veya Kant'ın siyaset felsefesinde nasıl takip edildiklerini açıklamaya yarayan tarih, kültür ve doğa teorilerini bir araya getiriyor. Bu sebeple, teleolojinin Kant'ın siyasal düşüncesindeki sistematik yerine odaklanarak, Kant'ın ideal olmayan siyaset felsefesini de ciddi olarak ele almamız gerekir.

Notlar

1. Yazar, bu yazının Türkçeleştirilmesinde emeği geçen Doğukan Dere ve Beşir Özgür Nayır'a, ayrıca yazım hatalarını gözden geçirip düzelten Mehmet Barış Albayrak ve Eray Yağanak'a teşekkür eder.
2. Elisabeth Ellis, *Kant's Politics: Provisional Theory for an Uncertain World* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 2005), 43.
3. Bkz. Robert Louden, *Kant's Impure Ethics: From Rational Beings to Human Beings* (New York: Oxford University Press, 2000); Patrick Frierson, *Kant's Questions: What is the Human Being?* (New York, Routledge, 2013); Holly Wilson, *Kant's Pragmatic Anthropology: Its Origin, Meaning, and Critical Significance* (Albany: SUNY Press, 2006); Alix Cohen, *Kant and the Human Sciences: Biology, Anthropology and History* (New York: Palgrave MacMillan, 2009).
4. Laura Valentini, "Ideal vs. Nonideal Theory: A Conceptual Map," *Philosophy Compass* 7, no. 9 (2012): 654.
5. Valentini, "Ideal vs. Nonideal Theory," 654; Matt Sleat, "Realism, Liberalism, and Nonideal Theory, or Are There Two Ways to Do Realistic Political Theory?" *Political Studies* 64, no. 1 (2016): 28.
6. John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971), 245.
7. Zofia Stemplowska and Adam Swift, "Ideal and Nonideal Theory," in *The Oxford Handbook of Political Philosophy*, ed. David Estlund (Oxford: Oxford University Press, 2015), 380.
8. John Rawls, *The Law of Peoples* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1999), especially, 89–91; A. John Simmons, "Ideal and Nonideal Theory," *Philosophy and Public Affairs* 38, no. 1 (2010): 5–36.
9. Charles Mills, "Ideal Theory as Ideology," *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy* 20, no. 3 (Summer 2005): 165–84; Charles Mills, "The Domination Contract," in *Contract and Domination*, ed. Charles Mills and Carole Pateman (Malden, Mass.: Polity Press, 2007): 79–105.
10. Rawls, *A Theory of Justice*, 245–46.
11. Mills, "Ideal Theory as Ideology," 168.
12. A.g.e., 166–168.
13. A.g.e.
14. John Rawls, *Political Liberalism* (New York: Columbia University Press, 2005), 285.
15. Rawls ideal olmayan teori ile ne kastedtiği konusunda pek net değilken Simmons "İdeal ve İdeal Olmayan Teori" başlıklı çalışmasında bu kavramsal ayrışmanın faydalı bir yeniden inşasını sunar. Bkz. Simmons "Ideal and Nonideal Theory", 13; Rawls, *The Law of Peoples*, 89.
16. Simmons, "Ideal and Nonideal Theory," 12.

17. A.g.e., 18.
18. Valentini, "Ideal vs. Nonideal Theory," 654, 661; Sleat, "Realism, Liberalism, and Nonideal Theory," 35.
19. Simmons, "Ideal and Nonideal Theory," 19.
20. Sleat, "Realism, Liberalism, and Nonideal Theory," 35; Valentini, "Ideal vs. Nonideal Theory," 660
21. Mills, "Ideal Theory as Ideology," 166–68; 173.
22. A.g.e., 166-167.
23. Valentini, "Ideal vs. Nonideal Theory," 660.
24. A.g.e., 662.
25. Stemplowska and Swift, "Ideal and Nonideal Theory," 385.
26. Rawls ve Simmons'tan farklı olarak benim iddiam ideal teorinin tamamlanmışlığı ya da önceliği üzerine kurulu değil. Yine de Kant'ın siyasi düşüncesinin geneli ele alındığında bu iddianın bir biçimiyle geçerli olacağını ben de kabul ediyorum.
27. John H. Zammito, *Kant, Herder, and the Birth of Anthropology* (Chicago: University of Chicago Press, 2002), 349.
28. Bu aşamada, Rawls'un ideal olmayan teorinin ideal teoriyle uyumlu olduğu görüşüne katılıyorum, en azından Kant özelinde: Rawls, *Political Liberalism*, 285.
29. Bkz. not 2.
30. Loudon, *Kant's Impure Ethics*, 26-28.
31. Cohen, *Kant and the Human Sciences*, xv.
32. Arthur Ripstein, *Force and Freedom: Kant's Legal and Political Thought* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2009); Onora O'Neill, *Constructions of Reason: Explorations of Kant's Practical Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989); Onora O'Neill, *Bounds of Justice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000); Garret Wallace Brown, *Grounding Cosmopolitanism: From Kant to the Idea of a Cosmopolitan Constitution* (New York: Oxford University Press, 2009); Seyla Benhabib, *The Rights of Others: Aliens, Residents, and Citizens* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004); Seyla Benhabib, *Another Cosmopolitanism*, ed. Robert Post (New York: Oxford University Press, 2006); Rawls, *A Theory of Justice*; David Held, *Democracy and Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Government* (Cambridge: Polity Press, 1995); Jürgen Habermas, "Kant's Idea of Perpetual Peace, with the Benefit of Two Hundred Years' Hind- sight," *Perpetual Peace: Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*, ed. James Bohman ve Matthias Lutz-Bachmann (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1997): 113–54; ayrıca *Perpetual Peace: Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*'in klasik cildindeki çerçeveye ve makalelere de bakabilirsiniz.
33. James Ingram, *Radical Cosmopolitics: The Ethics and Politics of Democratic Universalism* (New York: Columbia University Press, 2013), 23.
34. Habermas, "Kant's Idea of Perpetual Peace," 113.
35. Her ne kadar daha tatmin edici bir yanıt bu kitabın geri kalanında veriliyor olsa da: bkz. Dilek Huseyinzadegan, *Kant's Nonideal Theory of Politics*.
36. Pauline Kleingeld, "Kant on Historiography and the Use of Regulative Ideas," *Studies in History and Philosophy of Science* 39 (2008): 526n7; Emanuel Chuckwudi Eze, "The Color of Reason: The Idea of 'Race' in Kant's Anthropology," *Postcolonial African Philosophy: A Critical Reader*, ed. Emanuel Chukwudi Eze (Oxford: Blackwell, 1997): 103–31; Tsenay Serequeberhan, "Eurocentrism in Philosophy: The Case of Immanuel Kant" *The Philosophical Forum* 27, no. 4 (Summer 1996): 333–56.
37. Günter Zöllner, "Kant's Political Anthropology," *Kant Yearbook: Kant and German Idealism* 3, no. 1 (2011):

- 144; Inder Marwah, "Bridging Nature and Freedom? Kant, Culture, and Cultivation," *Social Theory and Practice* 38, no. 3 (2012): 385–406; Todd Hedrick, "Race, Difference, and Anthropology in Kant's Cosmopolitanism," *Journal of the History of Philosophy* 46, no. 2 (2008): 245–68.
38. David Harvey, *Cosmopolitanism and the Geographies of Freedom* (New York: Columbia University Press, 2009), 26–30; Anthony Pagden, "Stoicism, Cosmopolitanism, and the Legacy of European Imperialism," *Constellations* 7, no. 1 (2000): 3–22; ayrıca bu sayıdaki altıncı bölüme de bakınız.
39. Önceki tartışma için, bkz. Pauline Kleingeld, "Kant's Second Thoughts on Race," *The Philosophical Quarterly* 57, no. 229 (October 2007): 573–92; Robert Bernasconi, "Kant's Third Thoughts on Race," *Reading Kant's Geography*, ed. Stuart Elden ve Eduardo Mendieta (Albany: SUNY Press, 2011); Pauline Kleingeld, "Kant's Second Thoughts on Colonialism," in *Kant and Colonialism*, ed. Katrin Flikschuh ve Lea Ypi (New York: Oxford University Press, 2014): 43–67; Charles Mills, "Kant's Untermenschen," *Race and Racism in Modern Philosophy*, ed. Andrew Walls (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2005), 169–93. Kant'ın siyasal düşüncesinin Avrupalı olmayan kültürleri de kapsayıp kapsamayacağına dair tartışma için de bkz. Sankar Muthu, *Enlightenment against Empire* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2003): 122–209; Todd Hedrick, "Race, Difference, and Anthropology"; Marwah, "Bridging Nature and Freedom?"; Thomas McCarthy, *Race, Empire, and the Idea of Human Development* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 42–68.
40. Harvey, *Cosmopolitanism*, 26–30; ayrıca bkz. Zöllner, "Kant's Political Anthropology," 144–46; Pagden, "Stoicism," 18–20; McCarthy, *Race, Empire, and the Idea of Human Development*, 64–65; Marwah, "Bridging Nature and Freedom?," 395–97; Hedrick, "Race, Difference, and Anthropology," 262–65.
41. Charles Mills, "Occupy Liberalism! Or, Ten Reasons Why Liberalism Cannot Be Retrieved for Radicalism (and Why They Are Wrong)" *Radical Philosophy Review* 15, no. 2 (2012): 305–23; ve Charles Mills, "Black Radical Kantianism," *Res Philosophica* 95, no. 1 (2017): 1–33.